

25 Godina od dolaska bosanskih Jevreja u Kanadu, 1992/1993

Zapisao: Jahiel Jasa Kamhi, specijalista medicinske biohemije
Toronto, Kanada, jasakamhi@hotmail.com

Ovo je zapis o nama, Jevrejima iz Bosne i Hercegovine, koji su u periodu između novembra 1992 i maja 1993 godine uselili u Kanadu. Useljenje je provedeno prema jedinstvenom programu sponzorisanja jevrejskih porodica, zahvaljujući pomoći jevrejskih organizacija i pojedinaca iz različitih zemalja svijeta. Ovo priča, kazivanje ili zapis, nastala je na osnovu podataka dobijenih od strane organizacija i pojedinaca koji su bili aktivni učesnici u ovim događanjima. Sa svima njima sam obavio niz telefonskih razgovora i razmjenio mnoštvo elektronskih poruka, kako u Kanadi, tako i u bivšoj Jugoslaviji i Evropi.

Namjeravao sam da ostavim svjedocanstvo o tome kako su Jevrejske porodice iz Bosne i Hercegovine dosle u Kanadu tako da naša djeca i djeca njihove djece znaju naš put iz opkoljenog i izmucenog ratnog Sarajeva do ove zemlje, Kanade, koja nas je primila kada nam je bilo najteže.

Nisam imao namjeru da napravim bilo koju vrstu stručnog rada. Nisam koristio jezik ni stroga pravila pisanja stručnih radova. Takođe, nisam želio da pravim nikakvu političku analizu rata u Bosni i Hercegovini.

Vjerujem da ovaj zapis može biti dragocjen izvor informacija za sve one koje u budućnosti bude interesovalo da saznaju nešto o svojim precima koji su iz Bosne i Hercegovine doselili u Kanadu 1992/1993 godine. Svima onima koji su doprinjeli skupljanju neophodnih informacija izražavam duboku zahvalnost na saradnji.

Zahvaljujem najvećoj riznici podataka jevrejskog života u Kanadi: *Ontario Jewish Archives*, *Blankenstein Family Heritage Centre* u Torontu, i gospodji Donni Bernardo-Ceriz, Managing Directoru centra. U centru su mi omogućili uvid u arhivske dokumente kojima sam se služio pisuci ovaj zapis. Tu sam dobio informacije o ucescu *UJA (United Jewish Appeal) Federation - Greater Toronto* i *JIAS-a (Jewish Immigrant Aid Services of Canada)* u procesu naseg useljenja. Ove dvije organizacije su omogućile useljenje bosanskih Jevrejskih porodica u Kanadu, tako što su obavili potrebnu imigracionu proceduru i platili troskove ove procedure.

Veliki broj podataka sam dobio od Arona Albaharija, Sarajlije, nekadasnjeg aktivnog člana sarajevske, a sada službenika beogradske Jevrejske opštine. Aron se potrudio da pronadje što više informacija u arhivu beogradske Jevrejske opštine, za period kada su Jevreji izbjeglice iz Bosne i Hercegovine boravili u Beogradu. Bez njegove saradnje ovaj bi zapis izgledao drugačije.

Magistarski rad Elme Softic- Kaunitz, "*Doprinos jevrejskog kulturno-prosvjetnog i humanitarnog društva 'La Benevolencija' očuvanju međureligijskog dijaloga u BiH tokom rata 1992-1995.*" bio je izvor informacija koje sam koristio praveći ovaj zapis. Rad je objavljen u Glasilu Jevrejske Zajednice Bosne i Hercegovine, *Jevrejski glas broj, 76*, oktobra mjeseca, 2017.

Zelimirka i Leo Levi su bili članovi jevrejske opštine u Sarajevu prije rata 1992-1995. Sada su moji susjedi u Torontu. Njihovo kazivanje o situaciji u sarajevskoj Jevrejskoj opštini u početku rata razjasnilo je mnoge nejasnoće koje su postojale. Leo Levi je bio član predsjedništava jevrejske zajednice u

Sarajevu u to doba, a tokodje i član nadzornog odbora Saveza Jevrejskih opština Jugoslavije.

Koristio sam podatke iz mog *Ratnog Dnevnika* koji sam vodio od aprila 1992 do dolaska u Kanadu aprila 1993. Taj dnevnik je bio vjerodostojni izvor svih informacija o grupi sarajevskih Jevreja koji su u Kanadu dosli iz Hrvatske, medju kojima je bila i moja porodica.

ZAPIS

Kada je u proljece 1992 rat zahvatio Bosnu i Hercegovinu, sarajevski Jevreji, zajedno sa svim ostalim gradjanima Sarajeva, nasli su se u opkoljenom gradu. Neki od njih su, samoinicijativno odmah na pocetku rata uspjeli napustiti Sarajevo. Ostali članovi jevrejske zajednice su ostali u Sarajevu, vjerujuci da rata nece biti, ili, da ce "sve to brzo proci". Putevi iz Sarajeva su bili blokirani, a sarajevski aerodrom je bio zatvoren za sve letove, izuzev onih sa specijalnom dozvolom. Sarajevska Jevrejska opština se nasla u izolaciji, ali ne i bez pomoci jevrejskih organizacija ciji su se predstavnici nasli u opkoljenom gradu. Oni su nam pomagali da organizujemo zivot u novim, ratnim uslovima zivota.

Leo Levi se sjeca da je odmah na pocetku rata, aprila 1992 godine, upoznao Konstantina "Gus-a" Konturasa, sluzbenika Crvenog Krsta u Sarajevu, cija je majka bila americka Jevrejka, a otac Grk. Konturas je jako puno pomagao u organizaciji evakuacije nasih članova sa sarajevskog aerodroma.

U medjuvremenu, pokrenuta je inicijativa u "La Benevolenciji" (*Jevrejsko Kulturno Prosvjetno i Humanitarno Društvo*), da se iz Sarajeva organizuje evakuacija članova jevrejskih opština Bosne i Hercegovine.

Prva evakuacija članova organizovana je 10 aprila 1992 godine, uz svesrdnu pomoc *American Jewish Joint Distribution Committee* (AJDC) i tadašnjeg direktor-a AJDC za bivsu Jugoslaviju, Yechiel Bar-Chaima. Veliku pomoc je pružio i *Sohnut* (*JAFI – Jewish Agency for Israel*).

Iz rada Elme Softic-Kaunitz, objavljenog u Jevrejskom glasu broj 76, navodim citat tadašnjeg predsjednika Jevrejske opštine u Sarajevu, Ivana Ceresnjesa koji piše u prvom ratnom *Biltenu*:

"Neuvučeni u sukobe, uzeli smo sebi za pravo da javno proklamiramo stav da su živi ljudi najveće bogatstvo naše Zajednice pa smo u devet konvoja iz Sarajeva izmjestili oko 950 ljudi, uglavnom žena i djece, a uz to i gotovo 1300 naših sugrađana svih nacionalnosti. Dio naših opština smješten je u Beogradu i Pančevu, dio u Zagrebu, Splitu i Makarskoj, nekoliko ih je u Švicarskoj, desetak porodica je u Austriji, 50 u Španiji, 85 u Velikoj Britaniji, jedna grupa u Kanadi, a najveći broj opština, njih preko 600, od čega i preko 200 djece, otišlo je u Erec Israel, gotovo svi kao olimi. (Čerešnješ. 1993, str.4)

Kako ovaj zapis govori o našem useljenju u Kanadu, zelim da iznesem samo informaciju iz pomenutog rada Elme Softic-Kaunitz, "najvjerovatniji broj osoba koji je iz Sarajeva evakuisan u organizaciji „La Benevolencije“ 2655 a da je najveći mogući broj 2800 osoba. Tokom svih 11 evakuacija „La Benevolencija“ je iz Bosne i Hercegovine evakuisala 1005 članova Jevrejske zajednice BiH, i najmanje 1650 drugih građana Sarajeva. “

Sarajevski Jevreji nisu ostavili svoje sugrađane same u nevolji. Nisu željeli izaci iz grada kao "povlastena nacija", već su omogućili i svojim sugrađanima i prijateljima da podju s njima. I to je ono što je najvažnije u ovim ratnim događajima. Jevrejska zajednica u Sarajevu je bila izvor pomoci, ne samo tokom evakuacije iz grada već i mnogo više. To se ne bi trebalo nikada zaboraviti.

O toj našoj pomoci govori i Leo Levi, kada kaže: "Toga prvog dana evakuacije, koja je organizovana i placena od strane *American Jewish Joint Distribution Committee* (AJDC) za članove sarajevske Jevrejske opštine na sarajevskom aerodromu je bilo između 300 i 400 ljudi svih nacija koji su željeli da napuste Sarajevo. Kada su avioni dosli, nastao je pravi haos. Svi su željeli da udju u avione! Konstantin Konturas je odlucio da članovima jevrejske opštine izda "karte za specijalni transport", da bi oni mogli bezbjedno uci u avione. Medjutim, istovremeno u avione su usle i osobe bez karte, kako - to niko ne zna. Avioni su bili popunjeni u kratkom roku osobama

svih nacionalnosti, sa i bez karata. Nismo zeljeli da ikoga primoramo da napusti avion. Svi oni koji su se tada zatekli na sarajevskom aedromu usli su u avion, bez obzira na nacionalnost, i odletjeli su za Beograd. Nije se postavljalo nikakvo pitanje ko su te osobe.”

Odbor Jevrejske Opštine Sarajevo – Kancelarija u Beogradu

Od trenutka kada su avioni doljeteli u Beograd, clanovi Jevrejske opstine Beograd preuzeli su brigu o svim Jevrejima koji su dosli iz BiH. Tada je za sve njih zapoceo proces organizovanog boravka u Beogradu. Nasi clanovi su bili smjesteni u hotelima “Toplice”, “Balkan” i “Prag”. Porodicama sa djecom do tri godine starosti iznajmljeni su stanovi. Troskovi smjestaja i boravka u Beogradu, placeni su od strane American Jewish Joint Distribution Committee (AJDC). Svi clanovi iz Bosne i Hercegovine su odmah poceli dobivati redovnu novcanu pomoc za osnovne potrebe, pored hrane i smjestaja koji im je bio placen. Sami clanovi iz Bosne i Hercegovine su se

organizovali i izabrali svoje “rukovodioce”, koji su koordinirali rad sa clanovima beogradske Jevrejske opstine: Aron Albahari, Albi Musafija, Albi Papo i David Kamhi. Clanovi sireg tijela koji su ucestvovali u radu nase sarajevske kancelarije u Beogradu su bili: Leo Levi , Vera Izrael, Hari Kamhi, Mladen Ovadija, Blanka Romano, Lelo Tauber, Nenad Fišer, Zvezdana i Josip - Cico Kabiljo.

Boravak clanova jevrejske zajednice iz Bosne i Hercegovine, smjstenih u Beogradu je bio izvrsno organzovan. Imali su stalni kontakt sa bolnicama, domovima staraca i ambasadama zemalja u koje su clanovi zajednice zeljeli da putuju, a takodje i sa stranim organizacijama koje su pomagale ovu akciju. U saradnji sa Komesarijatom za Izbjeglice obezbjedeni su potrebni dokumenti onima koji ih nisu imali.Nasi clanovi su dobili iskaznice za besplatan gradski prevoz.

U Beogradu je u to vrijeme boravio Tuvija Raviv, predstavnik *Jewish Agency for Israel*, inace porijeklom iz Vojvodine. Tuvija je na licu mjesta obezbjedjivao potrebne dokumente za useljenje svim osobama koje su zeljele otici da zive u Izrael. U roku od nekoliko nedelja, skoro trecina clanova jevrejske zajednice iz Bosne i Hercegovine, smjestenih u Beogradu, odlucili su da se usele u Izrael. U Beogradu jer ostalo oko 150 -200 clanova.

Jevrejska opstina Beograd je odmah izdala svim clanovima "potvrde da su clanovi jevrejske zajednice na proputovanju za zemlju u koju zele da putuju". Ovakva potvrda je bila potrebna da bi se clanovi mogli bezbjedno kretati po Beogradu, obzirom da se vrsila mobilizacija osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine. Leo Levi napominje, da su Aron Albahari i on izadali veliki broj takvih propusnica osobama koje nisu bile jevrejskog porijekla. Ovo je bio jos jedan akt solidarnosti clanova Jevrejske opstine Sarajevo sa svojim sugradjanima.

Knjizevnik David Albahari, jedan od rukovodioca Jevrejske Opstine u Beogradu, organizovao je radne sastanke sa nasim clanovima, na kojima su se oni izjasnjavali u koju zemlju bi zeljeli da putuju.

Tako je nastala grupa clanova koji su zeljeli da se usele u Spaniju. Odmah su kontaktirane odgovarajuce organizacije, koje su dale saglasnost da se porodice mogu useliti. Osim zvanicnih clanova Jevrejskih opstina Bosne i Hercegovine, u ovoj grupi su se nasli i prijatelji Opstine koji su posredno bili povezani sa nasom zajednicom, a nisu bili jevrejskog porijekla. Na inicjativu Davida Albaharija, kontaktirane su jevrejske zajednice u svijetu koje su bile voljne da prime izvjestan broj osoba iz Bosne i Hercegovine, na primjer zajednice u Engleskoj, Svajcarskoj i Argentini i SAD.

Obzirom na velike troskove smjestaja u beogradskom hotelu "Toplice", predstavnici American Jewish Joint Distribution Committee (AJDC) predlozili su da se nasi clanovi smjeste u hotel u kome su cijene nize. Clanovi rukovodstva Jevrejske Opstine Beograd, u saradnji sa nasim rukovodstvom, odabrali su hotel "Tamis" u Pancevu, gdje su troskovi bili znacajno manji. Tokom boravka u Beogradu i kasnije u Pancevu, nasi clanovi su se osijecali vrlo sigurno. Dobili su ono sto je bilo porebno za zivot; posteljину, peskire,

posudje, i odjecu. Ljekari, članovi Jevrejske opštine Beograd ljubazno su nudili medicinske usluge članovima koji su trebali takvu pomoć.

Kako su neki članovi izrazili želju da idu u Kanadu, David Albahari je kontaktirao Susan Davis, koja je tada bila izvršni direktor JIAS-a (Jewish Immigrant Aid Services of Canada). Zamolio ju je da vidi postoji li mogućnost za useljenje jevrejskih porodica iz Bosne i Hercegovine u Kanadu. U augustu 1992 dobijen je pozitivan odgovor. JIAS je poslao dokument kojim obavijestava da će useljenje pedeset jevrejskih porodica iz Bosne i Hercegovine u Kanadu biti sponzorirano od strane JIAS- a i HIAS –a (The Hebrew Immigrant Aid Society – New York).

U organizovanju useljenja naših članova u Kanadu učestvovala su sljedeće organizacije: United Jewish Appeal Federation (UJA) - Toronto, Jewish Immigrant Aid Services of Canada (JIAS), Jewish Family Service – Canadian Jewish Family Service Agency – Vancouver, Jewish Immigrant Aid Services of Canada – Montreal i American Jewish Joint Distribution Committee (AJDC) – kancelarija u Becu (Office for Austria) – Beverly Rosen. Veliku pomoć našim članovima pružala je Vesna Antonić, službenica Kanadske ambasade u Beogradu.

U Beogradu se vrlo brzo na spisku za odlazak u Kanadu našlo četrdeset porodica. Desetak porodica, članova jevrejskih opština, tada smještenih u Hrvatskoj, također se odlučilo za useljenje u Kanadu. Sve porodice koje su se prijavile za useljenje u Kanadu prošle su redovnu proceduru useljenja prema postojećim imigracionim zakonima Kanade. Kada su svi prijavljeni članovi završili obavezni administrativan proces, cijela grupa je stigla u Kanadu u periodu od novembra 1992 do kraja maja 1993 godine. Sve porodice koje su useljene u Kanadu nisu mogle biti smještene u Toronto. Porodice čiji su članovi govorili francuski jezik smještene su u Montreal. Neke porodice su izrazile želju da se nastane u Vancouver-u, jer je klima blaža nego u Torontu. JIAS je pojedine porodice rasporedio u druge gradove Kanade, pri čemu se vodilo računa da ne dođe do razdvajanja porodica braće ili rođjaka. Prema dostupnim podacima znamo da su jevrejske

porodice iz Bosne i Hercegovine bile rasporedjene u sljedece kanadske gradove: Toronto, Hamilton, Montreal, Vindzor, Kalgari i Vankuver.

Kada su clanovi sarajevskih porodica koje su do tada boravile u Beograda stigle na aerodrom u Torontu, tamo su ih sacekali predstavnici JIAS-a i pozeljeli dobrodoslicu. Odmah je receno da su oni tu da pomognu u svemu sto bude potrebno. Zvanicna useljenicka procedura je obavljena u imigracionom uredu na aerodromu uz pomoc volontera JIASA - a. Autobusom su clanovi ovih porodica prevezeni u zgradu 135 Marlee Avenue, gdje su im bili uruceni kljucevi dvosobnih, namjestenih stanova. U stanu je bilo obezbjedjeno sve sto je jednoj porodici bilo potrebno da zapocne normalan zivot. Stanovi su bili namjeseteni neophodnim namjestajem, posudje smjesteno u kuhinji, hrana u frizideru, higijenski proizvodi u kupatilu, u sobama posteljina i peskiri. Bilo je vrlo korisno da su sve porodice smjestene da stanuju u jednoj zgradi, posto su jedni drugima pomagali u svemu sto je bilo potrebno.

Nakon smjestaja, volonteri JIAS-a pomogli su oko nabavljanja potrebnih dokumenata. Automobilima su prevezli clanove porodica do ureda u kojima su dobijeni potrebni dokumenti. Ovi volonteri su bili na usluzi porodicama cijelo vrijeme. Sve porodice koje su imigrirale u Kanadu u okviru ovog programa, bile su na finansijskoj pomoci JIAS-a punu godinu dana. U tome periodu vecina clanova ovih porodica je dobila zaposlenje i pocela samostalan zivot. Za one porodice ciji clanovi nisu dobili zaposlenje u prvoj godini boravka u zemlji, sponzorisanje je prebaceno na redovne useljenicke pomoci kanadske vlade.

Time je bila zavrшена misija useljavanja grupe Jevreja iz Bosne i Hercegovine koji su u Kanadu dosli iz Beograda, posredstvom beogradske Jevrejske Opstine, na inicijativu i licnu angazovanost knjizevnika Davida Albaharija.

Ured sarajevske Jevrejske Opstine u Zagrebu

U međuvremenu, komunikacije sarajevske Jevrejske opštine su nastavljene, sada preko Židovske opštine u Zagrebu. Kako je moja porodica uselila u Kanadu iz Hrvatske, na osnovu sponzorstva organizacije JIAS, kako su useljeni i nasi članovi tada smješteni u Beogradu, ja sam bio svjedok svih događaja koje ću opisati u ovom dijelu zapisa.

Židovska opština Zagreb je, uz pomoć Židovske opštine Split, pružala neophodnu pomoć svima Jevrejima koji su došli u Hrvatsku autobuskim konvojima iz Bosne i Hercegovine, kao i svim ostalima članovima jevrejskih opština, koji su u Hrvatsku došli drugim putevima. American Jewish Joint Distribution Committee je ovu pomoć finansirao. Mnogi članovi sarajevske i zagrebacke Jevrejske opštine su pomagali u pripremi i sprovođenju konvoja iz Sarajeva i prihvata izbjeglica u Hrvatskoj odmah na početku rata. U prostorijama Židovske opštine u Zagrebu, tokom ratnog perioda bio je smješten Ured Sarajevske Jevrejske opštine i Ured "La Benevolencije" iz Sarajeva.

Prema svjedočenju Borisa Kozemjakina, sljedeći članovi Jevrejske opštine iz Sarajeva su pomagali u organizovanju konvoja: Ivica Ceresnjes, Jakob Finci, Danilo Nikolic, Boris Kozemjakin (do septembra 1992), Bernard Kabiljo (do augusta 1992) i Dubravko Latinger (avionski transporti za Beograd).

Članovi Jevrejske opštine koji su pomagali u organizovanju konvoja, a boravili su u Zagrebu su: Danon Dragan (do odlaska u Kanadu, marta 1993), Isidor - Iso Papo, Milena Telebak, Milan Svarc i Biljana Ristic. U Splitu su pomoć u organizovanju konvoja pružali: Edo Tauber, Boris Kon, Bencion Abinun, Vinko Brkic (nije bio član Jevrejske opštine), Bernard Kabiljo, (od augusta 1992 do odlaska u Kanadu), i Boris Kozemjakin, (od marta 1993).

Dragan Danon se sjeća: "Jakob – Jasa Bindefeld, član Židovske opštine Zagreb je bio motorna snaga i organizator konvoja preko koga je sve išlo. Od informacija, koordinacije i logističke podrške. Bez njegovoga ličnoga angazovanja mnogo toga nebi bilo moguće učiniti. Jasa Bindefeld je sigurno najzaslužniji što su svi konvoji, organizovani uz saradnju American Jewish Distribution Committee, Jevrejske opštine Sarajevo i Židovske opštine Zagreb, bili uspješni i bez ikakvih incidenata na putu."

Autobuski Konvoji za Hrvatsku

Nas konvoj za Hrvatsku napustio je Sarajevo u srijedu, 16 septembra 1992 godine. Kada god su jevrejski konvoji, nazvani "Jevreji i njihovi prijatelji" napustali Sarajevo, svi su u gradu znali da

neće biti bombardiranja i snajperskih gadjanja. U vrijeme kada su konvoji izlazili trajalo je jednodnevno "primirje". Sve su ga strane postovale! U konvoju su bila tri autobusa sa oko stotinu sezdeset osoba. Kretanje konvoja je bilo obezbjedjeno pratnjom UNPROFOR-a (The United Nations Protection Force). Sa nama je putovalo puno nasih prijatelja koji nisu bili Jevrejskog porijekla, a koji su sa nama napustali Sarajevo. Nakon ulaska konvoja u Hrvatsku, ovi ljudi su nastavili put u svome aranzmanu.

Ukupan put konvoja od Sarajeva do Pirovca je trajao trideset sati, marsrutom: Sarajevo - Ilidza - Kiseljak - Vitez - Novi Travnik - Gornji Vakuf - Prozor - Jablanica - Salakovac - Dreznica - Gorjani - Posusje - Imotski - Trilj - Split - Pirovac (pokraj Sibenika). Clanovi Jevrejske opstine iz Bosne i Hercegovine su autobusima dosli u Pirovac, mjesto u kome je smjesteno nekadasnje ljetovaliste Saveza Jevrejskih opstina Jugoslavije. Moja porodica je ranije ljebovala nekoliko puta u tom ljetovalistu. Sada smo dosli kao raseljena lica, svako od nas sa vrlo malo licnih stvari koje smo mogli ponjeti sa sobom.

U Pirovcu su nam se pridruzili Vlado Salamon, nekadasnji Sarajlija, tada clan Zidovske opcline u Zagrebu i Silvio Abinun iz splitske Zidovske opcline. Vlado i Silvio su nam u mnogo cemu pomagali tokom nasega boravka u Pirovcu. Jednostavno, u svemu onome sto smo trebali uraditi, oni su bili spremni da nam pomognu.

Bili smo smjesteni u sobama odmaralista, negdje i po cetiri-pet osoba iz razlicitih porodica u jednoj sobi. Nista nam nije smetalo. Svi smo se veselili istim stvarima: prvom telefonskom razgovoru sa clanovima porodice van Sarajeva, prvom pravom domacem toplom obroku, prvom kupanju toplom vodom u kupatilu sa svijetlom... Nakon sto smo vise mjeseci zivjeli uskraceni

za mnoge stvari, nista se nije moglo usporediti sa nasim ushicenjem kad smo ponovo mogli nastaviti "normalan" zivot.

Cak smo nasli vremena i da se malo nasalimo i proveselimo. Tako smo u oktobru 1992, nakon jedne obilne vecere, i dobroga vina, napisali jednu saljivu pjesmu gdje smo opisali nas svakodnevni zivot u Pirovcu.

Pjesma ocigledno nema "umjetnickih" kvaliteta, ali ima zivotnih. Pokazuje da smo nasli nacina da se nasalimo sa nasim zivotom u izbjeglistu, u nimalo lakom periodu za sve nas.

Ja sam pjesmu zapisao u mome dnevniku, i to je vjerovatno jedini primjerak koji je sacuvan do danas. Neka ostane zabiljezeno.

Pjesma je srocena i komponovana u cetvrtak, 9 oktobra, 1992 godine.

Muzika: Sandro Kabiljo, gost iz Zagreba

Tekst: Drago Stekl, Lenka Montiljo i Jasa Kamhi – ravnopravnim ucescem!

Pjesma je bila himna nasega boravka u Pirovcu tokom 1992 godine.

Masio me PAT, i po koja mina,
Al' ovdje me doceka - Gospodja Regina

Saraj'vo nam osta sad u puno krsa
A novi se zivot sad mora da kusa

Refren:

Hajdemo brate, hajdemo Vikicu,
Ne plati li JOINT, iz djepa platit cu
Sto nas 'vako "handre" njihova je bruka
Al' nisu ni znali da postoji JUKA

Nema vise slike, nema vise tona
Ostavi nas Edo i bez telefona
Kad se Pino razljuti spreman je i bosti
Sa Arcijem stalno ratuje za kosti

Kada Smuel dodje reci svome sinu
Imaces ti meni svoju domovinu
Obecana zemlja sve nas rado prima
I ako ti ime majcino ne stima!

Objasnjenje: **PAT** - Protiv -avionski top kojim je svakodnevno
gadnano Sarajevo

Gospodja Regina Kamhi iz Sarajeva

Dragan **Vikic**, ratni komandant u opkoljenom
Sarajevu- Legenda otpora

JOINT, organizacija koja je snosila troskove
nasega boravka u Hrvatskoj

JUKA , tadasnji prvi branilac Sarajeva.
Kasnije kontravezna licnost otpora grada

Edo Tauber, odgovorno lice iz splitske Jevrejske
opstine koji je provodio sve odluke koje su
dolazile iz "vrhova"

PINO Kabiljio iz Sarajeva

Arci, je ime psa koji je pripadao porodici Zike
Altarca koji bio sa nama

Smuel(nije zapisano prezime), zvanicno lice iz
Izraela koji nas je "pripremao "da idemo u Izrael

U Pirovcu su nas sacekali funkcioneri razlicitih jevrejskih organizacija: Tuvia
Raviv (*Jewish Agency for Israel*), i Eli iz (*American Jewish Joint Distribution
Committee*). Clan splitske Zidovske Opcine Edo Tauber, takodje nekadasnji
Sarajlija, bio je nasa glavna veza sa Zagrebom.

U Pirovcu smo dobili vrlo vaznu potvrdu Zidovske općine u Zagrebu kojom se potvrđuje da možemo boraviti u Hrvatskoj, uz već postojeću potvrdu iz sarajevske Jevrejske općine. To nam je osiguravalo siguran boravak u Hrvatskoj.

Zahvaljujući pomoći zagrebacke i splitske Zidovske općine bili su nam obezbjeđeni uslovi za "normalan" život u Pirovcu. Potrebna finansijska pomoć stizala je iz American Jewish Joint Distribution Committee. Dobijali smo redovnu mjesečnu finansijsku pomoć, smještaj, izvršnu ishranu i mogućnost besplatnih telefonskih razgovora sa članovima porodice. Iz Pirovca smo komunicirali sa Zagrebom, Splitom i "cijelim svijetom".

Tako smo saznali da je jedna grupa naših članova, tada smještenih u Beogradu, već otišla u Izrael i Španiju. Postojale su mogućnosti za odlazak u Kanadu i Englesku.

Procedura za odlazak u Englesku je bila komplikovana i nije bila zvanično organizovana od engleskih vlasti. Odlazak je bio zasnovan na individualnom ulasku u zemlju. Kasnije su engleske jevrejske organizacije prihvatale te porodice i pomagale im. Već u prvim danima boravka u Pirovcu, nekoliko naših porodica je otputovalo u Izrael. Neki su otišli u Englesku. Nekoliko porodica je posredstvom privatnih veza i kontakata odselilo u različite zemlje Evrope i dalje.

Bili su to dani neizvjesnosti. Kuda i kako dalje? Bili smo svjesni da ne možemo beskonечно boraviti u odmaralistu u Pirovcu. Tada se rješavala sudbina svih porodica. Svi smo mi bili svjesni da su to kritični dani i da će od naših odluka koje donesemo tada zavisiti budućnost naših porodica.

Navescu lični primjer, koji iznosim da bih objasnio zašto sam napisao da se u tim danima u Hrvatskoj rješavala sudbina raseljenih porodica iz Bosne i Hercegovine.

Kada sam iz Pirovca kontaktirao sarajevski ured Jevrejske općine u zagrebackoj Zidovskoj općini, interesujući se za uslove odlaska u Kanadu, rekao mi je da smo zakasnili jer je kvota za useljenje Kanadu već popunjena! Rekao mi je da nema nikakve šanse da nas stave na spisak porodica koje žele da se isele u Kanadu!

Zahvaljujuci informacijama koje sam dobio u licnim konaktima sa mnogim osobama iz razlicitih zemalja, kao i zelji da dovedem moju porodicu u Kanadu, ja sam u potpuno bezizlaznoj situaciji za odlazak u Kanadu, uspio iz Pirovca dobiti telefonom Susan Davis, koja je tada bila izvrsni direktor JIAS-a (Jewish Immigrant Aid Services of Canada). Susan je bila odgovorna osoba za nase useljenje. Telefonska konverzacija Pirovac – Toronto trajala je punih 60 minuta. Moj razgovor, pripreman predhodnu noc, urodio je plodom. Na kraju sam dobio potvrdan odgovor. Susan Davis je rekla: “Ja vam obecavam da ce vasa porodica doci u Kanadu”. I dosli smo nekoliko mjeseci kasnije. Sudbina nase porodice je rijesena u jednom telefonskom razgovoru!

Kada je pocetkom oktobra 1992 zahladnilo i nije se vise moglo boraviti u zgradi ljetovalista u Pirovcu, koju nije bilo moguće grijati, nase su porodice prebacene u Makarsku, u Hotel “Biokovo”. Receno nam je da cemo u Makarskoj prezimiti zimu, dok cekamo odlazak u zemlje u koje smo

se zeljeli useliti. Boraviti u hotelu, sa mogucnoscu izbora hrane i setnjom po makarskoj rivi, bilo je nezamislivo za sve nas koji smo proveli sest mjeseci u ratom zahvacenom Sarajevu. U hotelu smo bili gosti, a ne raseljena lica. Nije to bilo ni priblizno losim uslovima u kojima su druge raseljenje porodice, izbjegle iz Bosne i Hercegovine, zivjele u drugim mjestima u kojima su ih primili.

Pocetkom decembra 1992, predstavnici American Jewish Joint Distribution Committee traze da se svi mi koji smo boravili u hotelu “Biokovo” preselimo u privatne stanove, obzirom da su hotelski troskovi bili visoki. Uz posredstvo zagrebacke i splitske Zidovske općine pronadjeni su stanovi u Makarskoj i svi mi smo presli u privatne stanove, koji su za nas iznajmljeni i placeni od strane American Jewish Joint Distribution Committee. Vremenom, porodice su iz Makarske odlazile u razlicite zemlje. Za sve starije osobe iz nase grupe bio je rezervisan smjestaj u domu umirovljenika “Zenta” u Splitu. Troskove je snosio American Jewish Joint Distribution Committee. Sve starije osobe iz nase grupe u Hrvatskoj, ukljucujuci i moje roditelje, bile su zbrinute cijelo vrijeme, doslovno do kraja zivota. Kada je za to doslo vrijeme, sve su te starije osobe iz splitskoga doma “Zenta”, presle u zidovski dom za stare

“Lavoslav Svarc” u Zagrebu. Kao i moji roditelji, sve te starije osobe iz Bosne i Hercegovine su završile svoj životni vijek u tom domu u Zagrebu.

U mom ratnom dnevniku, pod datumom 16 novembar 1992 stoji zapisano: “Jucer je dosao novi konvoj iz Sarajeva. Doslo je pet stotina Sarajlija. Osamdeset njih su članovi Jevrejske opštine iz Bosne i Hercegovine.”

Kako se 1992 godina približavala svome kraju tako je rasla napetost u našim izbjegličkim krugovima u Hrvatskoj. Mnogi nisu znali gdje će i šta će dalje raditi. Neki su željeli da se vrate u Sarajevo. Neki su samostalno pokušavali da poduzmu nešto što bi dovelo do trajnog rješavanja njihovog statusa. Nekoliko porodica su željele da se isele u Kanadu, ali nisu uspjeli da se nadju na listi za useljenje.

Predstavnici American Jewish Joint Distribution Committee su svima dali do znanja da do kraja 1992 moraju da odluče gdje će da nastave život, jer nakon toga termina neće više biti obezbjeđena finansijska pomoć za one koji nisu riješili svoj status.

Za nas koji smo čekali useljenje u Kanadu, nije bilo ovakvog ograničenja, jer je bilo jasno da će se našim useljenjem u Kanadu završiti sponzorisanje. Predstavnici American Jewish Joint Distribution Committee su bili jako tolerantni, želeći da svima izađu u susret i pomognu koliko je god to bilo moguće.

U proljeće 1993, mi smo završili sve administrativne radnje za ulazak u Kanadu. Sve troškove oko administracije, koji nisu bili mali, finansirali su naši sponzori. Mi smo usli u Kanadu sa statusom “landed immigrant”. To je klasifikacija za osobe koje ulaze u Kanadu kao ne-kanadski državljani, ali sa dozvolom stalnoga boravka u zemlji. Taj status daje prava imigrantima da se zaposle i da imaju zdravstvenu zaštitu.

Taj statusu smo svi imali prvih tri- četiri godine, dok nismo dobili kanadsko državljanstvo.

Kanadska vlada nam je obezbjedila avionske karte za Toronto. Za nasu porodicu to je kostalo \$4.000. Nasa obaveza je bila da u roku od dvije godine vratimo puni iznos. To smo i uradili. U aprilu 1993 moja je porodica, supruga i dvoje djece, kao posljednja porodica iz zagrebacke grupe, uselila je u Kanadu na osnovu sponzorstva JIAS-a, o kome sam pisao u ovom zapisu. Poslije nas, po istom osnovu dosla je samo jos jedna osoba. Time je cijela akcija sponzorisanja pedesetak porodica iz jevrejskih opstina BiH bila završena.

Svi mi koji smo dosli iz Zagreba, stanovali smo u istoj zgradi, 135 Marlee Ave. u Torontu, kao i nasi clanovi koji su dosli iz Beograda. Od tada se vise nismo "djelili" na zagrebacku i beogradsku grupu. Opet smo bili jedno - clanovi jevrejske zajednice u Kanadi, koji su dosli iz Bosne I Hercegovine.

Epilog

Ovaj je zapis napisan da služi kao podsjednik za nas, i generacije poslije nas, kako u najtezim danima nakon drugoga svjetskoga rata jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine nije bila prepustena sama sebi. Od prvih dana rata, imali smo pomoc predstavnika mnogih jevrejskih organizacija iz svijeta. I tako je bilo sve do kraja rata. Nikad se nismo osjecali sami i napusteni, a prezivjeli smo zahvaljujuci pomoci mnogih pojedinaca i organizacija, nabrojanih u ovom radu. Mislim da treba da postoje ovakvi zapisi da bismo se podsjetili i zapamtili da se svi oslanjamo na nase najblize onda kada je najteze.

Napisao sam ovaj zapis uz saradnju mojih prijatelja, koji su djelili sudbinu raseljenih lica. Zelio sam da ostavim pisani trag, informaciju za one koji nisu bili informisani o tome kako je konkretno izgledala ta svjetska pomoc nasoj jevrejskoj zajednici u Bosni i Hercegovini tokom proteklog rata. To sam objasnio na primjeru clanova nase grupe koja je useljena u Kanadu. Zelio bih da naglasim da je United Jewish Appeal organizacija koja je u svojoj kampanji 1992 godine sakupila sredstva i prosljedila ih partnerskoj organizaciji JIAS (Jewish Immigrant Aid Services of Canada). JIAS je

organizacija koja je koristeći ova sredstva sprovela sve neophodne radnje da bismo se mi uselili u Kanadu.

Zelim da ponovim da je American Jewish Joint Distribution Committee organizacija koja je finansirala naše konvoje za Zagreb i Beograd i koja je placala sve troškove našeg boravka u Hrvatskoj i Srbiji. Takođe, zelim da napomenem da mi danas živimo u Kanadi zahvaljujući koordiniranoj pomoći i saradnji sljedećih organizacija: AJDC (American Jewish Joint Distribution Committee), UJA (United Jewish Appeal-Toronto) Federation, i JIAS (Jewish Immigrant Aid Services of Canada).

Danas je decembar 2017. U trenutku kada pišem ove redove proteklo je dvadeset pet godina od dolaska prve naše porodice u Kanadu, sponzorirane od strane JIAS (Jewish Immigrant Aid Services of Canada) i posredno od strane organizacije United Jewish Appeal.

Organizacije JIAS i United Jewish Appeal zaslužuju neograničenu zahvalnost za uspješnu organizaciju svih aktivnosti oko našeg useljenja. Danas je sasvim jasno da su i organizacija i sprovođenje svih tih aktivnosti predstavljale ogroman i vrlo kompleksan posao.

Mi bismo željeli da naša djeca, i već pristigli unuci, nastavite ono što smo mi uvijek željeli: da znaju odakle i kako smo došli u ovu zemlju Kanadu, i da nikada ne zaborave gdje su naši korjeni!